

אקדמיה

● ידיעון האקדמיה ללשון העברית אייר תשע"ב

פרס האקדמיה ללשון העברית – לסופר אהרן אפלפלד ולחוקר פרופ' אבנר הולצמן

פרס האקדמיה ללשון העברית ע"ש רוברט ומישל אסרף לשנת תשע"ב ניתן לסופר אהרן אפלפלד ולחוקר הספרות פרופ' אבנר הולצמן.

טקס הענקת הפרס התקיים בכ"ב בשבט תשע"ב (15 בפברואר 2012), במבנה המחודש של המרכז העולמי למורשת יהודי צפון אפריקה בירושלים. חברי ועדת הפרס: סגן נשיא האקדמיה פרופ' אהרן ממן (יושב ראש), ד"ר עמינדב דיקמן והסופרת גיל הראבן.

מנימוקי ועדת הפרס לבחירתו של הסופר אהרן אפלפלד: "יצירתו של אהרן אפלפלד מתאפיינת בניקיון מחמיר הן ברובד העלילתי שלה הן ברובד הלשוני. לא נמצא בה לא עודפות ולא חסר. בין הסופרים אפלפלד בולט מאוד ביחסו החשדני למילים. הוא מיטיב לדעת את כוחה של שתיקה, ומתרחק מכל דיבור שיש בו זיוף או שקר".

מנימוקי הוועדה לבחירת אבנר הולצמן: "זה יותר משני עשורים בולט פרופ' אבנר הולצמן כאחד החוקרים הבקיאים ומרובי הפעלים ביותר בשדה חקר הספרות העברית החדשה, שימורה והארתה באור חדש. מחקריו וחיבוריו של אבנר הולצמן מצטיינים בבקיאות עצומה בכל קרנותיה של הספרות העברית, בעמקות מחשבה, כישרון ניתוח ובהירות סגנון מזהירים".

קטעים מדבריהם של חתני הפרס מובאים בעמודים העוקבים. באירוע כולו אפשר לצפות באתר יוטיוב במרשתת.

פרופ' אבנר הולצמן (עליו) | הסופר אהרן אפלפלד (תחתיו)

מלחמת השפות חוזרת? העברית והאנגלית במוסדות להשכלה גבוהה – עמוד 3

ד"ר עמינדב דיקמן – חתן פרס ראש הממשלה על שם אליעזר בן-יהודה

הפרס יוענק לד"ר דיקמן בטקס שיחתום את הכינוס הפתוח ללשון העברית ולספרותה של האקדמיה ללשון העברית בשיתוף משרד ראש הממשלה ומשרד התרבות והספורט (הרצלייה), ט"ו-ט"ז באייר תשע"ב, 7-8 במאי 2012.

מנימוקי השופטים: ד"ר דיקמן הוא מתרגם, מבקר וחוקר ידוע בתחום הספרות העברית וספרות העולם. הוא משמש מרצה בכיר במחלקה לספרות כללית והשוואתית ועומד בראש החוג ללימודי התרגום באוניברסיטה העברית בירושלים. כמו כן הוא חבר האקדמיה ללשון העברית. הוא תרגם לעברית יצירות ספרות חשובות משפות שונות, ומחקריו ופרסומיו עוסקים בין השאר בשירה העברית, בשירה הרוסית, בשירה הרומית ובשירת הברוק הצרפתית. בשל תרומתו הרבה לתרבות השפה העברית, להאדרתה ולהפצתה, אנו מוצאים את ד"ר דיקמן ראוי לקבל את פרס ראש הממשלה. חברי ועדת הפרס: ד"ר מלכה מוצ'ניק (יושבת ראש), ד"ר יעל רשף, ד"ר אוני-גרי כהן.

ד"ר עמינדב דיקמן הוא חבר האקדמיה ללשון העברית משנת תשס"ג (2003). הוא היה חבר בוועדה למונחי היין ובמשך כמה שנים היה חבר בוועדה למילים בשימוש כללי. האקדמיה מברכת את ד"ר דיקמן על זכייתו ומאחלת לו המשך פורה ביצירתו.

פרס ראש הממשלה ללשון העברית על שם אליעזר בן-יהודה מוענק בשנת תשע"ב לחוקר הספרות ולמתרגם ד"ר עמינדב דיקמן, במעמד ראש הממשלה מר בנימין נתניהו ושרת התרבות והספורט לימור לבנת ובהשתתפות נשיא האקדמיה פרופ' משה בר-אשר. פרס ראש הממשלה מוענק מדי שנה בשנה על תרומה מיוחדת לחינוך מעמדה של הלשון העברית כלשון הדיבור וכלשון התרבות במדינת ישראל. זו השנה השנייה שהפרס מוענק בה.

עוד בגיליון

- העברית בפייהם היא שפת דיבור! מאת פרופ' אבנר הולצמן
- לימד לשונך – מונחי תקשורת
- תגלית: קטעים חדשים ממדבר יהודה המצויים ב'אוסף סכווין' בנוווגיה מאת אסתר אשל וטורלין אלגבין

העברית בפיהם היא שפת דיבור!

אבנר הולצמן

מצד אחד ניתן להזכיר, למשל, את הסופר והמו"ל רב הפעלים בן-אביגדור (אברהם ליב שלקוביץ, 1866-1921), שאין מי שעשה יותר ממנו לטיפוחה של הספרות העברית במזרח אירופה בראשיתו של עידן הציונות. אכן, עיקר המוטיבציה לפעולתו הייתה ציונית, עד כדי כך שלעתים הציג את הספרות העברית לא כתכלית לעצמה אלא כאמצעי בתהליך תחייתה של השפה העברית, ובכלל זה תחיית הדיבור העברי, כחלק ממסכת התחייה הלאומית. בן-אביגדור ניסה במלוא המודעות וההתכוונות לגשר על הפער בין לשון המליצה העברית המשכילית לבין לשון המשקפת דיבור חי. כבר ב-1891 חיבר סיפור, 'לאה מוכרת הדגים', שרובו דיאלוגים בין נשים יהודיות, ורכילות בשוק של וילנה, ובו נקט שלל תחבולות כדי לעשות את הבלתי-אפשרי: להמציא יש מאין שפת שוק עברית רצופה דיבור המוני וקלות של תגרנים, זמן רב לפני ששפה ממשית כזו נראתה באופן. כעבור שנתיים חיבר סיפור נוסף, 'מנחם הסופר', ובו חשף את מניעיו בצורה מפורשת מפיו של גיבורו הסופר. "רוב הסופרים העברים", מתלונן מנחם, "בוחרים דווקא בדברים המדברים בעולם האצילות, בדברי השיר והמליצה, בשפת ישעיה ואיוב, וישתמשו בהם גם לדברים פשוטים ונקלים; ויש אפוא אשר התוכן שיבור לו הסופר העברי גס ושפל ושפתו רוממה ונשגבה, וגם המלכה וגם שפחתה לובשות מחלצות משי; ויש אשר יהיה אחד הרצענים וההדיוטים אשר יצייר הסופר למליץ מפואר ומשורר נשגב, השור יגעה בשפת ישעיה והצפרדע יקרקר בשפת שיר השירים [...] הרעה הזאת אשר אין לה כל זכר בשפה אחרת, הכיר מנחם, תשחית כל חלקה טובה בספרות העברית ועושה אותה לפעמים לקריקטורה נמבזה".⁵

מן הצד השני אפשר להזכיר דמות ורשאית חשובה לא פחות – הסופר והמבקר דוד פרישמן, ששפך את לעגו על הניסיונות להחייאת הדיבור העברי וראה בהקמתן של אגודות חובבי שפת עֵבֶר בערי מזרח אירופה לא יותר משעשוע ריק של בורגנים משועממים, המנותק מן החיים עצמם.⁶ בפליטון ארסי בשם 'חובבים' משנת 1909 סרטט קריקטורה של אגודה כזו באחת מערי הפרובינציה בפולין. "כמובן, דיברנו עברית", הוא כותב. "הדבר הזה נקל מאוד. צריך אדם רק לבטא את כל מלה מלרע ולהדגיש את כל תייו. צריך אדם לומר 'שאלאם! היידאד! מאָר מדאָבייר איבריט! מאָר לוי מדאָבייר איבריט! ביטי מדאָביירט איבריט! וכדומה – וכבר יצא ידי חובתו. העיקר הוא כי הוא 'חובב'".⁷

קל היה לפרישמן להתקלס באגודות 'שפה ברורה' בערי הגולה, שהרי באמת היה בפעולתן משהו תלוש ומנותק מחיי היוס-יום של חבריהן, שהתנהלו בשפות אחרות. מי שראה את המשך קיומו של העם היהודי בגולה, ופקפק בסיכוייה ובעתידה של ההיאחזות הציונית בארץ-ישראל, אולי לא היה יכול לחשוב אחרת. לעומת זאת, כאשר ביקר פרישמן בארץ-ישראל ב-1911 וב-1912, הוא נפעם למצוא בה ציבור שכבר מדבר עברית בטבעיות, ואז הודה שאולי מיהר לחרוץ משפט על סיכויי תחייתה של העברית המדוברת.⁸ רשמים דומים נשא עמו חיים נחמן ביאליק בעקבות ביקורו הראשון בארץ ב-1909. מאז ואילך גברה דאגתו לגורל שירתו שלו ולכלל השירה העברית הנכתבת במבטא האשכנזי, פן לא תשרוד בהווה הלשונית המתרקמת בארץ על יסוד המבטא הספרדי

אני מבקש להודות מקרב לב לאקדמיה ללשון העברית ולחברי ועדת השופטים שמצאו אותי ראוי לפרס הנכבד על שם רוברט ומישל אסרף. אף על פי שתקנון הפרס אכן מאפשר להעניק אותו לחוקרי ספרות ולא רק לחכמי לשון, הרי בכל זאת אין הדבר מובן מאליו. לכן אני מרשה לעצמי לראות בהענקת הפרס השנה לסופר ולחוקר ספרות יחדיו אמירה מצדה של האקדמיה ללשון העברית על דבר הקשר העמוק ורב-הממדים בין הלשון העברית ומפעל תחייתה בדורות האחרונים לבין יוצרי הספרות העברית ומי שעוסקים בחקירתה, בהוראתה ובשימור נכסיה.

את דבריי הקצרים אבקש לייחד להיבט אחד מתוך מרחב הקשרים בין הספרות העברית לבין הלשון העברית. ואתחיל בסיפור קטן. בדצמבר 1911 באו לביתו של מיכה יוסף ברדיצ'בסקי בברלין זוג אורחים מירושלים: אליעזר בן-יהודה ואשתו חמדה. הייתה זו כנראה פגישתם הראשונה פנים אל פנים אחרי כחמש-עשרה שנים של ידידות באמצעות מכתבים.¹

כאשר פתחה להם את הדלת רחל, אשתו של ברדיצ'בסקי, בירך אותה בן-יהודה במילים 'שלום גברתי', ברכת שלום שגרתית לכאורה, אולם המילים נאמרו בעברית לרוב פליאתם של המארחים. היו אז מאחורי ברדיצ'בסקי כעשרים וחמש שנים רצופות של כתיבה ויצירה בעברית, לרבות כתיבת אלפי מכתבים בעברית, אולם זו הייתה הפעם הראשונה שבה שמע אדם מדבר עברית במעמד של חולין. לאות ולעדות רשם ביומנו באותו ערב את צמד המילים 'שלום גברתי' בעברית באותיות לטיניות (משום שיומנו נכתב גרמנית), והוסיף בהשתאות: 'העברית בפיהם היא שפת דיבור'.² דרך אגב, בן-יהודה נהג כנראה לחזור על התרגיל הזה לעתים מזומנות, מן הסתם גם מתוך התרסה ורצון לעורר תגובה. כך, למשל (כפי שסיפר יוסף קלוזנר), כשכנס לבקר את הסופר משה ליב ליליינבלום בביתו באודסה ב-1887 בירך אותו במילים: 'שלום אדוני; וליליינבלום, הסופר העברי שלא היה חסיד תחייתו של הדיבור העברי, השיב לו בזעף ביידיש: 'רעדט ווי אַ מענטש', לאמור: דַּבֵּר כבן אדם.³

יש באפיזודה קטנה זו כדי להמחיש את מצב הפיצול הלא טבעי שבו התהוותה הספרות העברית הקלסית בגולה בידי אנשים שהשקיעו מאמצים עצומים בשכלולה של העברית כלשון ספרות חיה ומילאו את סיפוריהם בדמויות דוברות עברית, אולם לא השתמשו בלשון העברית בחיי היוס-יום שלהם. אכן, כאשר נפגשו ענקי ספרות ורוח כמו ברדיצ'בסקי, ברנר, ביאליק, פרישמן, אחד-העם, מנדלי ואחרים זה עם זה – הם שוחחו ביניהם בטבעיות בגרמנית, ברוסית או ביידיש. שיחה בעברית לא הייתה בעבורם אפשרות ממשית. האבסורד שבדבר היה ברור להם. כאשר חיבר ביאליק את שירי העם שלו ב-1910, הוא העיר במכתב לחברו דרויאנוב: 'עלי חביב עתה ביותר הז'אנר העממי. לא ניסתה הלשון העברית באלה ויש בכך פיקנטיות מיוחדת: שירי עם בלשון שאינה מדוברת'.⁴

עם זאת, העמדות שנקטו ראשי יוצריה של הספרות העברית בגולה כלפי אפשרות תחייתה של העברית כלשון מדוברת היו שונות ומנוגדות; ולמותר להזכיר את הוויכוח המסועף שמילא את העיתונות העברית בסוף המאה התשע-עשרה ובראשית המאה העשרים סביב מפעל הרחבת הלשון או חרושת המילים של אליעזר בן יהודה.

5. בן-אביגדור, 'מנחם הסופר (ציור ספרותי)' [תרגום], בתוך: הני"ל, סיפורים, הוצאת ספרים דוד רכגולד ושות', תל-אביב תש"ס, עמ' 230-231.
6. ראו בפירוט: נורית גוברין, 'מְחַרְבֵים מְחַרְבֵים' "מְחַרְבֵים": הדיבור העברי בראשית המאה העשרים, העברית: רבעון בענייני הלשון העברית, מחזור נח, חוברת ד, תשס"ט-תש"ע, עמ' 174-194.
7. דוד פרישמן, "חובבים", הבקר (ורשה), 25.6.1909, ובתוך: הני"ל, כל כתבי דוד פרישמן ומבחר תרגומיו לחג יובלו. כך יב: אותיות פורחות III, הוצאת 'מרכז', ורשה תרע"ד, עמ' 34; וראו אצל גוברין, שם.
8. כך העיד בספרו בארץ, הוצאת אחיספר, ורשה וברלין תרע"ג; וראו אצל גוברין, שם.
9. ביאליק לדרויאנוב (המקור כבהערה 4), עמ' קט.
10. ראו: זהר שביט, 'ציונים ביוגרפיים: סופרים, בתוך: הני"ל (עורכת ומחברת ראשית), תולדות היישוב היהודי בארץ ישראל מאז העלייה הראשונה: בנייתה של תרבות עברית בארץ-ישראל, חלק ראשון, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים והוצאת מוסד ביאליק, ירושלים תשנ"ט, עמ' 630-634.
11. י' קרניאלי, 'שיחות עם י"ד ברקוביץ', כתובים, מס' 77-78, 1928.4.4.
12. יהודה ליב גורדון, 'ברכת ישרים' [תרגום], כתבי יהודה ליב גורדון: שירה, הוצאת דביר, תל-אביב תש"י, עמ' א.

בשמי ובשם הנער / אהרן אפלפלד

אני שמח להיות כאן הערב ולקבל מידיכם את פרס האקדמיה. הנער שבא ארצה אחרי מלחמת העולם השנייה, והוא בן שלוש-עשרה וחצי, יתום, בלי השכלה ובלי עברית; שאת המילים העבריות הראשונות למד במטעים ובגן הירק – הנער הזה שמח היום לא פחות ממני.

בלילות, אחרי יום עמל, היה הנער נשאר בחדר האוכל הריק ומעתיק פסוקים מספר בראשית. הוא לא הבין את הפסוקים, אך היה בו רצון עז להתחבר אל האותיות העבריות ואל הוריו ואל אבותיו שאבדו.

לילה לילה היה יושב ומעתיק עד ששומר הלילה היה מכבה את האורות ומשלח אותו לחדרו. כך העתיק את ספר בראשית מתחילתו ועד סופו.

הנער הזה, שהיה בגטו, במחנה וביערות, היה עמי בכל גלגוליו, והוא שהעביר אליי את צקון-לחש-לחשו בשעה שהעתיק את האותיות.

אלמלא הנער הזה, השקידה ומסירות הנפש, אלמלא הדחף העיוור הזה לאמץ את המילים בשורשיהן, למוש ולחוש אותן, ספק אם הייתי יודע לכתוב משפט עברי שיש בו נגינה.

בשמו של הנער ובשמי אני מודה לכם.

הארץ-ישראל. "וחבל על הקריאה המשובשת שלנו", כתב ביאליק ב-1910, "שמביאה לידי משקל שירי זר לאוזן הקורא המדקדק. חיסרון זה יעב את השירים הללו מלהתפשט בארץ-ישראל ומלהיעשות לשירי עם גמורים, לזמירות שבפה".⁹

במבטו המרחיק ראות ידע ביאליק כבר ב-1910 שעתידיה של הלשון העברית כלשון חיה ומדוברת מצוי אך ורק בארץ-ישראל, וממילא בה ולא בשום מקום אחר יצמח קהל הקוראים של הספרות העברית לעתיד לבוא.

מה שהיה בגדר ציפייה או נבואה בעשור השני של המאה העשרים נעשה לממשות ולוודאות בעשור הבא. אין זה מקרה שמאז תום מלחמת העולם הראשונה החלה נהירתם של סופרים עברים לארץ-ישראל, עד שבפרוץ מלחמת העולם השנייה נשארו מתי מעט מהם על אדמת אירופה ואמריקה.¹⁰ היה בעלייתם ארצה חיבור של המניע הציוני עם המניע הספרותי. הם חיפשו קרקע פורייה לשתול בה את יצירתם, וידעו שרק במקום שבו מתקיים דיבור עברי חי תתקיים ספרות עברית חיה. אפשר להביא לדוגמה את עדותו של י"ד ברקוביץ עם בואו ארצה מניו-יורק ב-1928. בתשובה על שאלת עיתונאי על הסיבה לבואו, הוא נמנע מכל הכרזה אידאולוגית-ציונית ודיבר רק על שיקוליו הפרגמטיים כסופר עברי המבקש לפעול בסביבה עברית חיה: "ברצוני להשתקע כאן, אם יעלה בידי להתבסס", אמר. "מקווה אני שפה אפשר לעבוד וליצור בתנאים טבעיים. לא כן בניו יורק, שהסביבה שם היא זרה".¹¹

אכן, הספרות העברית והדיבור העברי תמכו זה בזה והזינו זה את זה. "עֵבֶד לְעִבְרִית אֲנִי עַד יָצָח / לָהּ כָּל חוֹשֵׁי בִי לְצִמְיֹת מְכַרְתִּי", הצהיר יהודה ליב גורדון לפני כמאה ושלושים שנה בשירו 'ברכת ישרים',¹² ורבים רבים מן הסופרים העברים יכלו להצטרף אליו בשבועת הנאמנות הזאת. פלא תחייתה של הלשון העברית ופלא צמיחתה של הספרות העברית, תחילה בתפוצות הגולה ואחר כך בארץ-ישראל, שלובים זה בזה. שתייהן יחד, הספרות והלשון, הן מיסודות תקומתו וחיידוש ריבונותו של העם היהודי בארצו, וכאן יוסיפו לשגשג, להתחדש ולהצמיח ענפים לתפארת, אמן כן יהי רצון.

1. ראו: 'מכתבי אליעזר בן-יהודה אל ברדיצ'בסקי, 1897-1899', גנזי מיכה יוסף, קובץ ו, תשנ"ה, עמ' 14-20.
2. מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, 'פרקי יומן, 1908-1921', גנזי מיכה יוסף, קובץ ז, תשנ"ז, עמ' 92.
3. יוסף קלוזנר, 'משה ליב ליליינבלום', היסטוריה של הספרות העברית החדשה, כרך ד, הוצאת אחיאסף, ירושלים תש"ד, עמ' 262.
4. ח"י ביאליק לאלתר דרויאנוב, אוגוסט 1910, אגרות חיים נחמן ביאליק, כרך שני, הוצאת דביר, תל-אביב תרצ"ה, עמ' קט.

מלחמת השפות תשע"ב?

התפשטות האנגלית במוסדות להשכלה גבוהה

נציגי האקדמיה אמרו לשר כי תהליך הפיכתה של העברית לשפחה של האנגלית בצומת חשוב כל כך של חינוך, תרבות ומדע הוא סטירת לחי להישג הגדול והשלם ביותר של התנועה הציונית ושל מדינת ישראל. האקדמיה ביקשה מהשר לזום דיון בנושא על כל היבטיו ולקבוע מדיניות ברורה ומחייבת שתתיר שימוש באנגלית במקום שההכרח לא יגונה בו, אך תקבע גבולות ברורים לשימוש זה.

שר החינוך הביע אהדה לעמדת האקדמיה ואמר כי יפעל עם ראשי האוניברסיטאות ועם המועצה להשכלה גבוהה להתוות מדיניות שתשמור על הלשון העברית באוניברסיטאות, אך גם תמצא את הפשרות הנחוצות כדי לקיים חיים אקדמיים ומחקריים.

בפגישה בין שר החינוך **גדעון סער** ובין נשיא האקדמיה פרופ' **משה בר-אשר**, חברי האקדמיה פרופ' **אהרן דותן** והסופרת **גיל הרابן** ומנכ"לית האקדמיה גב' **טלי בן-יהודה**, הביעו נציגי האקדמיה מחאה חריפה על התפשטות השימוש באנגלית במוסדות להשכלה גבוהה.

בפגישה (ביום כ"ו בשבט תשע"ב, 19 בפברואר 2012) הוצג לשר מכתב שהתקבל באקדמיה, ובו הודעה באנגלית לתלמידי החוג לכימיה באחת האוניברסיטאות בארץ כי מעתה חובה עליהם להגיש עבודות לתארים מתקדמים באנגלית בלבד. כמו כן התבשרו הסטודנטים כי בסמינרים לתואר השני יהיה שימוש בשפה האנגלית בלבד, כפי שכבר נהוג בסמינרים לתואר השלישי.

מְחָדָּשׁ

הפקה מחודשת של סרט ישן.

צְחָקִיק

■ (באנגלית: gag)

בסרט: פרט קטן שעשוי להצחיק ואינו קשור במישרין לעלילה. דוגמה: בעת איום על חיי מישהו נכנס לפתע שחקן ולראשו כובע מצחיק.

המילה צְחָקִיק שקולה במשקל המילים שְׁבָרִיר, סְמָלִיל (לוגו), זְמָרִיר (גינגל), משקל המציין הקטנה. גם בפועל צְחָקִיק יש ציון של הקטנה.

תְּמוּנִית

■ (באנגלית: frame)

תמונה יחידה בסרט; קצב הצילום וההקרנה של סרט הוא בדרך כלל 24 או 25 תמונות בשנייה.

המונח משמש בעיקר בעריכה של סרט: העורך מאריך או מקצר קטע צילום בתמונות אחדות.

■ (באנגלית: frame)

מסגרת הצילום כפי שהיא נראית מבעד לעדשת המצלמה בשעת הצילום. הצלם מעצב את הצילום על ידי הרחבה (zoom-out) או הִצְרָה (zoom-in) של החלונת או על ידי הזזתה לצד זה או אחר.

■ (באנגלית: gate)

פתח מלבני ממתכת בתוך המסרטה או המקרנה (פרוז'קטור) הקובע את גבולות התמונית בזמן הצילום או ההקרנה.

המילה צוהר באה במקרא פעם אחת בלבד, בפרשת נח: "צוהר תַעֲשֶׂה לַתֵּבָה" (בראשית ו, טז). לאורך הדורות נחלקו בפירוש המילה. בעברית החדשה, בעקבות אחד הפירושים, המילה משמשת במשמעות חלון קטן.

■ (באנגלית: lavalier microphone, lapel mic, neck mike)

מִיקְרוֹפּוֹן נֵשׁ

מיקרופון קטן המוצמד לדש הבגד של מרואיינים.

צִלְמוֹנֵי

צלמונע

■ דילי (באנגלית: dolly)

מכשיר להסעת המצלמה בעת הצילום. לעתים משתמשים במילה עֲגָלָה. המתקן המאפשר צילום יציב ורצוף של המצלמה מעלה ומטה הוא עֲגוּרָן. במילה צלמונע הולחמו הרכיבים צלם ונוע, והיא דומה למילה דְרָגוֹנֵעַ (מדרגות נעות).

יִצָּב

■ (באנגלית: camera stabilizer, steadycam)

התקן שהצלם חוגר לגופו לייצוב המצלמה. לאחר שהצלם חוגר את רִתְמַת הַיִצָּב, הוא יכול לצלם צילום יציב בעת הליכה ואף בעת ריצה.

יצב

מִכְתוֹף

מכתוף

■ (באנגלית: shoulder pod)

התקן פשוט לנשיאת המצלמה על הכתף בנוחות וביציבות. המכתוף נשאל לתחום הצילום מן התחום הצבאי. מכתוף לרובה הוא התקן המייצב את הרובה על הכתף בשעת ירי. המילה מִכְתוֹף נגזרת מן המילה כְּתָף והיא שקולה במשקל מכשירים וכלים דוגמת מַרְעוֹם, מְסוֹר.

נִקְשׁ

■ (clapperboard, clapper: באנגלית)

התקן המשמיע נקישה חדה בתחילת כל צילום; הנקש מסייע לְסַנְכְּרֵן את התמונה עם הקול. המילה נִקְשׁ וכמוה המילה יִצָּב שקולות במשקל המילים שְׁלֵט, סִמָּן, נָתַב (router) וכדומה. אחת מהוראות המשקל הזו היא ציון מכשירים.

■ (grip: באנגלית)

מי שתפקידו לסייע לצוות הצילום והתאורה להתקין את הציוד ולהפעילו. בעלי תפקידים נוספים בתחום הצילום והתאורה הם צֵלֵם (cinematographer, camera man), עוֹזֵר צֵלֵם (camera assistant), תּוֹרָן (gaffer), מְקַלֵּט (sound man), עוֹזֵר מְקַלֵּט (boom operator, boom man).

תִּמְכֵּן

המונחים שבעלונים האלה הם לקט של מונחי טלוויזיה וקולנוע מתוך מילון למונחי תקשורת ההמונים שאושר במליאת האקדמיה בשנת תשע"ב (2012).

תודתנו על הסיוע בהכנת העלונים והמצאת כמה מן התצלומים שלוחה לבניה בן-נון, חבר הוועדה למונחי התקשורת.

“מוטב שיאמרו ‘לנסוע באוטו’ ולא יאמרו ‘לנסוע עם מכונית’”

שמהלך בציבור, ונטה לקבל את דברו אם לא ראה סיבה טובה להימנע מכך. כך למשל תמך בקבלת המונח **תִּזְכָּנָה** ל-insight במקום **בוֹנְנֹת** שלא נקלטה, ואף שהתנגד מלכתחילה לקבלת המילה **מְגִדָּר** ל-gender משום שלא חשב שיש בה צורך, התנגד לחדש תמורתה את **מְסִיגָה** משעה שנשתגרה **מְגִדָּר** בציבור ואומצה באקדמיה. בזכות ערעורו בדיון על מונחי האריגה היה **הנול לנול**, כנוהג בפי כול.

ארי אבנר היה ידען גדול, ורוחב אופקיו בא לידי ביטוי בכל ישיבה שהשתתף בה. ואולם בראש ובראשונה היה איש תרבות ורוח. השפה לידו איננה רק אמצעי להעברת מסרים, אלא משקפת תרבות וערכים, ועם כל בקיאותו באנגלית ובספרותה הוא חשש מפני מה שכינה ‘התייוונות תרבותית’. “סלסלו את התרבות והיא תרום את הלשון”, גרס כפרפרזה על דברי אחד העם. לשמירה על אופייה העצמאי של העברית מפני השפעת האנגלית הוא הטיף בכל הזדמנות, והתחביר העברי היה חשוב בעיניו מניסיונות שווא למצוא חלופות עבריות למילים בין-לאומיות, דוגמת **קריקטורה**. מוטב שיאמרו ‘לנסוע באוטו’ ולא יאמרו ‘לנסוע עם מכונית’, חזר ושנה באוזני שומעיו. לפי גישתו התנגד גם לשאלת עולם דימויים זר לעברית בדרך הקלה של תרגומי שאילה: white knight, bull trap ו-bear trap הם שלושה מונחים שנשאלו מהאנגלית הכללית לעולם של שוק ההון. אבל בעוד הם נהירים לדוברי האנגלית שהצמיחה אותם, סבר ארי כי תרגומם – אביר לבן, מלכודת פרים ומלכודת דובים – אינו אומר דבר לדוברי העברית ועל כן ראוי למצוא להם חלופות עבריות טובות יותר. דעתו במקרה זה לא התקבלה.

לא רק בתחום המילים והמינוח הרים תרומה; כבר בישיבת המליאה הראשונה שהשתתף בה (בטבת תשמ"ט), ישיבה שאחד מענייניה היה קביעת כללים בנטיית הפעלים מגזרת פי"נ, ביקש שלא ייפסלו כמה צורות הרווחות בציבור בקיום הנו"ו, ובהן **יִנְגַח** ו**יִנְקַס**. ואמנם בהצבעה התקבלה דעתו. כעבור כמה שנים – בשנת תשנ"ג (1992) – התמנה לחבר ועדת הדקדוק, ומיד ניכרה השפעתו: הוא הציע לקבוע שבמילים חדשות כמו **פְּרָזָה** תהיה נטייתו של משקל קְטָלָה בקיום הקמץ (פְּרָזַת־ ולא פְּרָזַת־) – על פי מציאות הלשון ועל סמך נטיית מילים מלשון חכמים, דוגמת **דְּרָשָׁה**. הצעתו הביאה בסופו של דבר לשינוי הכלל על נטיית משקל קְטָלָה מעיקרו: לא עוד משקל הנוטה בביטול הקמץ (נְדָבָה-נְדָבַת־) ורשימת חריגים מתארכת בצדו, אלא משקל הנוטה בקיום הקמץ ורשימת חריגיו סגורה, רובם מן המקרא.

ארי אבנר, חבר אקדמיה מעורב, פעיל ומשפיע, שמר בכל מאוודו על כבוד העברית ועצמאותה מתוך ידענות מופלגת במקורותיה, שיקול דעת, חכמה ורדיפת שלמות ואמת. יהי זכרו ברוך.

ארי אבנר, מחברי האקדמיה הוותיקים, הלך לעולמו בכ"ד בשבט השנה, והוא בן 86. הוא נולד בכ"ד בתמוז תרפ"ה (יולי 1925) בעיר קובנה שבליטא לעיתונאי והסופר זלמן טראוב ולזמרת יוכבד טראוב לוריא. באלול תרצ"ו (1936) עלה ארצה עם הוריו ולמד בחיפה בבית הספר לילדי עובדים ובגימנסיה “ביאליק”. עם סיום לימודיו התיכוניים שירת במנגנון הקבע של ה"הגנה". משנת תש"ד (1944) ועד

מלחמת השחרור למד באוניברסיטה העברית בירושלים בחוגים לפילוסופיה, לספרות עברית וללשון עברית, ובד בבד החל לעבוד ב"קול ירושלים", שהיה ברבות הימים ל"קול ישראל".

בשנותיה הראשונות של המדינה עבד ארי בלשכת הקשר של משרד החוץ (גוף שהיה אחר כך ל"מוסד") בארץ ובבלגרד. בשנת תש"י חזר לשידור – תחילה ב"קול ישראל" ולימים ב"רשות השידור". הוא היה ממייסדי מחלקת החדשות של "קול ישראל" וממקימי "רשות השידור", ושימש יועץ בכיר למנהלי הרשות לדורותיהם. לעתים הושאל ארי למשימות אחרות: בראשית שנות השישים היה שְׁלִיח ארגון "בר" בלונדון, ארגון שפעל בארצות המערב כדי לחוץ על ברית המועצות לשנות את מדיניותה כלפי יהודיה ולאפשר עלייה חופשית לישראל. הוא היה ממקימי מפלגת רפ"י של דוד בן-גוריון וגם כותב הנאומים של ראש הממשלה לוי אשכול.

ארי אבנר שלח ידו בתרגום. למשל, מרוסית תרגם את "הדביר ברומן" מאת מ' באחטיץ, מאנגלית את "הסוכן החשאי" מאת ג' קונרד, ומיידיש את עיתוני ההסתדרות היהודית בוורשה. תרגומו מעידים על רוחב ידיעותיו והשכלתו ועל עומק בקיאותו בשפות אירופה ובספרותה. הוא היה ממחברי אנציקלופדיה יודאיקה ברוסית, ולימד עריכת לשון באוניברסיטה העברית בירושלים, ובעיקר עריכת ערכים אנציקלופדיים.

לאקדמיה ללשון העברית נבחר ארי אבנר בשנת תשמ"ח (1988). בתחילה היה חבר-יועץ, ולאחר שנתיים נבחר לחבר מלא. במשך יותר משני עשורים היה מחברי האקדמיה הפעילים ביותר, ותרומתו לה הייתה נכבדת בכל תחומי העשייה. עם הצטרפותו לאקדמיה חידשה הוועדה למילים בשימוש כללי את פעילותה לאחר הפסקה של שנים אחדות, וארי התמנה לאחד מחבריה. בשנת תשנ"ג (1992) החליף את פרופ' חיים רבין בתפקיד יושב ראש הוועדה. באותה שנה התמנה לחבר בוועד המינוח. בוועדה למונחי המשפט המחודשת היה חבר מיום הקמתה בשנת תש"ן (1990).

יוצא אפוא שלמן שנות התשעים ידיו רב לו גם בתחום המינוח המקצועי וגם במה שמכונה באקדמיה מילים בשימוש כללי. ואמנם לא פעם התקבלו דעותיו והצעותיו על לב חברי הוועדות ועל לב המליאה. לדוגמה, בתחום המשפט הפלילי התקבלה הצעתו לקבוע ל-punitive damages **פִּיצוּיִים עֲנֹשִׁים** (במקום **פִּיצוּיִים עֲנֹשִׁים**). כמו כן התקבלה הצעתו לאמץ את המונח השגור בציבור **שְׁפוּט** (במקום **נִידוּן**, שיכול לציין גם אדם שעמד לדין וזוּקָה) למי שעמד לדין והורשע (convicted person). ואכן קשוב היה כל הימים למה

ברק דן

חדש בהוצאת האקדמיה

כללי התעתיק החדשים והמעודכנים בכתב העת "העברית"

העברית, מחזור ס, חוברת א-ב, תשע"ב; 93 עמודים, מחיר קטלוגי 46 ש"ח

קטעים חדשים ממדבר יהודה המצויים ב'אוסף סכווין' בנורווגיה

אסתר אשל וטורליף אלגבין

קבוצה שלישית חשובה ביותר כוללת מספר רב של קטעים שאי אפשר לשייכם לנוסחים המוכרים. כלומר, לעתים בקטע אחד ניתן למצוא קריאה הזוהה לנוסח המסורה, אך קריאה נוספת זהה למצע העברי של תרגום השבעים. לכן ככל הנראה נכון להגדיר קטעים

אלו כנוסחים עצמאיים. לקבוצה זו שייך כתב יד לבראשית שבו מופיע נוסח עצמאי של בראשית ל"ו, השונה בפרטים קטנים משאר עדי הנוסח המוכרים.

כתב יד 'יוקרת' נוסף של ספר ויקרא מתוארך לשלהי התקופה ההרודיאנית, ובו שלושה הבדלי נוסח – אחד מהם זהה להבדל נוסח המשתקף בתרגום השבעים שלא זכה לתשומת לב קודם לכן.

חוקרים שיערו כי בעת העתיקה הועתקו ספרי עזרא ונחמיה יחד כחיבור אחד, אולם עד כה זוהה במגילות קומראן כתב יד אחד מספר עזרא הכתוב בכתב קטן במיוחד, ומספר נחמיה לא נתגלו קטעים כלל. לראשונה נתגלה באוסף סכווין קטע קטן מספר נחמיה, שאפשר לשייכו לכתב היד המוכר של עזרא. חשיבות רבה יש גם לשלושת כתבי היד של ספר שמואל, המעשירים את ידיעותינו על אודות התפתחות הספרותית של הספר.

קבוצה נוספת של קטעים שייכת לספרות הבת-מקראית. קבוצה זו מיוצגת בשישה קטעים הכתובים ארמית, כמה מהם על גבי פפירוס ואחרים על גבי קלף, ובהם כתב יד של ספר טוביה ושלושה כתבי יד השייכים ליספרות חנוך. קטע קטן מאוד שויך למגילה החיצונית לבראשית ממערה 1 בקומראן. קטע קטן נוסף לא זוהה בבירור, והוא שייך ככל הנראה ליספרות חנוך. לקבוצת הקטעים מספרות כת היחד ניתן לשייך קטע קטן מסרד הברכות (IQSb), קטע מפירוש לבראשית (4QCommentary on Genesis A) וקטע ממגילת המקדש.

בשנת תשס"ה מצאו בדואים במערה בדרום מדבר יהודה כמה קטעי קלף שהיו שייכים למגילה של ספר ויקרא, ובסיוע מרכז דוד וימימה יסלזון לחקר תולדות ישראל לאור האפיגרפיה שבאוניברסיטת בר-אילן הצליח פרופ' חנן אשל ז"ל לגאול אותם ולפרסמם. ידוע כי עשרות

קטעים ממגילות שונות עדיין נמצאים בידי סוחרי עתיקות, וכמה מהם הגיעו לידי אספנים או מכוני מחקר ואוניברסיטאות ברחבי העולם. כמה מהם ראו אור, אך אחרים טרם פורסמו, ויש חשש שאף לא יפורסמו בעתיד הקרוב. יש לברך על כל יזמה לגאול קטעים אלו ולפרסמם, ויש לקוות כי פרויקט פרסום המגילות שהסתיים לאחרונה באופן רשמי יגיע לסיומו המלא עם פרסומם של הקטעים שעדיין מפורזים בארבע כנפות תבל.

מרטין סכווין החי בנורווגיה הוא הבעלים של האוסף הגדול ביותר בעולם של כתבים שונים. באוסף זה ניתן למצוא, בין היתר, קטעים קטנים משלושים וארבע מגילות שונות שרובם טרם ראו אור, והמחברים ממונים על פרסומם.

באוסף מיוצגות שלוש הקבוצות העיקריות של מגילות קומראן: קטעי מקרא, ספרות חיצונית וספרות השייכת לכתב קומראן. כך, באוסף כלולים קטעים ממגילות מקראיות מכל ספרי החומש, מיהושע, שופטים, שמואל ומלכים, וכן מישעיהו, ירמיהו ויואל. מן הכתובים נתגלו קטעים מדניאל, תהלים, משלי, רות ונחמיה. מן הספרות החיצונית שרדו קטעים מספרות חנוך וטוביה.

חשוב לציין כי הקטעים הכלולים באוסף קטנים ביותר, ולפיכך יש ליחס למסקנות המובאות להן זהירות מדעית ראויה.

כמה מן הקטעים כתובים על גבי עור, ואחרים על גבי פפירוס. מקורם של רוב הקטעים במערות קומראן. כמה מהם שויכו לכתבי יד שהיו מוכרים קודם לכן, ואחרים זוהו כקטעי מגילות חדשות שמקורן בקומראן אולם לא ניתן לדעת באיזו מערה נתגלו, ולכן הוגדרו כ-XQ. כמו כן קיים קטע אחד ששויד בבירור למגילה מקראית מוכרת שנתגלה בנחל צאלים. אשר לתיארוך כתבי היד – כתב היד הקדום ביותר שייך למגילה מספר בראשית (XQGenesis³) משנת 150 לפנה"ס בקירוב – כלומר קודם לתאריך המקובל לייסוד האתר בקומראן. לפיכך היא ככל הנראה הובאה לקומראן מבחוץ. קטעים אחרים שויכו לזמן שבין התקופה החשמונאית לתקופה ההרודיאנית.

עניין מיוחד מעורר כתב יד של תרי-עשר, המוגדר על פי הקריטריון של פרופ' עמנואל טוב 'מגילת יוקרה' (*de-luxe*; כלומר, מגילה בעלת טורים גדולים ושוליים רחבים). דומה כי הסופר שהעתיק את כתב היד הזה העתיק גם כתב יד של ספר דניאל שנתגלה במערה 1, ואולי אף את מגילת 'שירות עולת השבת' שנתגלה במצדה.

לנוסחם של קטעי המגילות שנכללו ב'אוסף סכווין' יש חשיבות רבה, מפני שחלק מהן מייצגות נוסח 'פרוטו מסורתי'. מקרה מיוחד של כתב יד שייך לקבוצת נוסח המסורה הוא

קטע קטן של ספר במדבר שפרופ' חנן אשל המנח שייך לכתב יד שנתגלה בנחל צאלים. קטע קטן מספר ירמיהו שויך לטקסטים שזוהו במחקר כשייכים ל'פרוטו תרגום השבעים', כלומר כמשקפים את המצע העברי שממנו תורגם תרגום השבעים לספר. חשיבותו של קטע זה היא בתרומת עדויות חדשות לסוגיית התפתחות המסורות של ספר ירמיהו. עד כה היו ידועים שני כתבי יד מסוג זה לספר, וכעת נוסף כתב היד השלישי.

לראשונה נתגלה באוסף קטע מספר נחמיה. בתצלום: קטע פפירוס ועליו שרידים מסיום ספר טוביה בארמית

100 שנה לפרסום רשימת המונחים הראשונה של ועד הלשון

את הוויכוחים הללו הוחלט לקבוע "יסודות עבודת הוועד", ומלאכת החיבור והניסוח הוטלה על אליעזר בן-יהודה. לאחר "וכוחים חמים ומעניינים" נתקבלו ה"יסודות" כפי שנתסחו, ובין השאר נקבע בהם כי תפקידו העיקרי של ועד הלשון הם שניים:

"א. להכשיר את הלשון העברית לשימוש בתור לשון מדברת בכל עניני החיים, בבית, בבתי הספר, בחיים הצבוריים, במסחר ובקנין, בחרשת ובאמנות, בחכמות ובמדעים.

ב. לשמור על תכונתה המזרחית של הלשון וצורתה המיוחדת העקרית במבטא האותיות, בבנין המלים ובסגנון, להוסיף לה הגמישות הנצרכה כדי שתוכל לבטא את המחשבה האנושית בזמננו בכל מלואה".

סקירת תולדות הוועד מסתיימת בתקווה כי "מכאן ולהבא, אחרי שהוסרו המפריעים החמריים והרוחניים מעל דרכו, יוכל [הוועד] לעבוד בלי מפריעים בהתפתחות הלשון, בהרחבתה ובתחיתה בארץ ובכל תפוצות הגולה".

כאמור, בחלק השני של ה"מחברת" פורסמו "מנחי החשבון", שזכו להיות המונחים הראשונים שראו אור. בהקדמה לחלק זה כותבים המחברים: "מונחי החשבון וההנדסה הם היותר נחוצים בחיי בתי הספר שבארץ, ובשביל זה רבו בהם גם הבלבולים ביותר. כל מורה ומורה היה מחדש מלים לעצמו, וע"פ רב היה מתרגם כפי יכולתו מאיזו שפה חיה שבה למד את תורת החשבון – וההבדל בין בית ספר לבית ספר התבלט במשך הזמן יותר ויותר".

במחברות הנוספות שפרסם הוועד בשנים הבאות באו רשימות של "מנחי ההתעמלות", "מנחי המלבושים", "ברכות ובטויי נמוס" ועוד. שש החוברות של "זכרונות ועד הלשון העברית" (האחרונה שבהן יצאה בתרפ"ח, 1928) נסרקו לאתר האקדמיה במרשתת, ואפשר לקראן במלואן במדור "ספרייה".

בחודש סיוון תרע"ב (1912), לפני 100 שנה, יצאה לאור בירושלים "מחברת א" של "זכרונות ועד הלשון" – ובה פרסם הוועד לראשונה מונחים שנקבעו לשימוש הציבור. בחוברת שני חלקים: א. פירוט תולדותיו של הוועד מאז יגלוליו הראשון בשנת תר"ן (1890) ועד התבססותו; ב. רשימה של "מנחי החשבון" ותרגומם לגרמנית ולצרפתית.

סקירת תולדות הוועד פותחת בתיאור הרקע שהוביל להקמתו: "הדבור העברי שהתחיל בא"י עם התחלת הישוב החדש הוליד את הצרך לבטא בעברית משגים מענייני החיים הרגילים, שעד הנה לא נמצאו להם שמות בספרות העברית, או שלא היו ידועים לרוב הקוראים... ביחוד התבלט חסרון מלים למשגים שונים כאשר הושם הדבור העברי בפיות הילדים הקטנים והתחילו ללמד בבית הספר את כל המומדים בעברית.

הפעוטות הללו, שלא ידעו ולא יכלו לדעת את עניות לשוננו במקצועות אלה, הבנים הללו ששאלו ודרשו תשובות לכל משג, לכל דבר פשוט, לכל מראה עיניהם ולכל משמע אזנם, – הם שהביאו את ההכרח לברא מלים חדשות למשגים הנצרכים, וכל מורה השלים את החסרון הזה כדעתו וכידיעתו. כמובן היה מרגש עד מהרה 'שנוי המלים' בין בית ספר לבית ספר ובין מורה למשנהו, – והתבלט חסרון מרכזי שיתענין בקביעת מלים חדשות – מוסד בן-סמך שהכל יקבלוהו עליהם לפוסק בענין זה".

הניסיונות הראשונים להקמת מוסד זה לוו בקשיים מקשיים שונים, ורק בשנת תרע"א התבסס הוועד והתרחב. בתקופה זו מנה עשרה חברים פעילים.

בסקירה מסופר כי "לפי שרבו החברים בוועד ורבו הדעות קרו תדיר בישיבות וכוחים וחלוקי דעות בהרבה שאלות". כדי למנוע

→ הסימון O מציינ כי מדובר ב"מילה מהספרות שנקבעה למשמעות זו על ידי הוועד".

→ הסימון O מציינ כי המונח עצמו חודש על ידי הוועד.

32 לתולדות ועד הלשון

במחברת הבאה שתצא באלול תכ"א רשימת המנחים האלה:

(א) רשימת הצמחים היותר מצויים;
 (ב) רשימת מנחי ההתעמלות;
 (ג) רשימת הכלבושים (רשימה I).

הערה: הועד סמך את כל המתעניינים במספח הדבור העברי ובשפורו לבוא בכתובים עם הוועד הן בנוגע לחדש מלים והן בנוגע לסגנון העברי.

המקן: א. בן-יהודה. ירושלים
 ד. ילין. ירושלים

27 מנחי החשבון

nombres ou expressions fractionnaires Unechter Bruch

fraction simples Einfache ($\frac{a}{b}$) Zusammengesetzte ($\frac{a+c}{d}$) und Doppelbrüche ($\frac{a}{b} + \frac{c}{d}$) Gemischte Brüche

Uneigentliche Brüche

nombres fractionnaires entiers joints aux fractions Gemischte Zahlen

Wertveränderung der Brüche

$\frac{1}{11}, \frac{1}{4}, \frac{1}{13}$
 $\frac{1}{1000}, \frac{1}{100}$

verwandeln ganzer und gemischter Zahlen in unechte Brüche

réduire un nombre entier ou un nombre fractionnaire en une seule expression fractionnaire

שבר טרקה
 שברים פשוטים
 מרכבים וכפולים
 שברים מעורבים
 שברים קדמים ($\frac{a}{b}$)
 מספרים מעורבים
 שנוי שייס של השברים
 חלק האחד עשר וכ"י
 חלק המאה. האלף או סמיתה. אלפית
 הפוך מספרים שלמים וספרים לשברים קרמים

זכרונות

ועד הלשון העברית

בירושלים.

מחברת א'

ניסן – סיון
 תרע"ב

ירושלים

ברפס א. ב. לינץ

העורך: יעקב עציון • סדר והפקה: אורית טפרברג
 האקדמיה ללשון העברית, קריית האוניברסיטה בגבעת רם, ירושלים 91904 • טלפון: 02-6493555, פקס: 02-5617065
 דואר אלקטרוני: acad6u@vms.huji.ac.il • במרשתת: http://hebrew-academy.huji.ac.il